

ISSN 2083-0343

Acta Medicorum Polonorum

R. 12/2022 – Zeszyt 1

STRESZCZENIA – ABSTRACT

słowa kluczowe – keywords

Dr Leopold Goepfner (1766-1824) i jego pionierska walka z ospą prawdziwą

Dr Leopold Goepfner's (1766-1824) pioneering fight against smallpox

Izabella Parowicz

ORCID: 0000-0003-1034-7596

Frankfurt nad Odrą

Streszczenie: Ospa prawdziwa (łac. *variola vera*) przez stulecia uważana była za najgroźniejszą i najbardziej śmiertelnością chorobę zakaźną, odpowiedzialną za zgon, ślepotę i zniekształcenia ciała niezliczonych rzesz ludzi. Mimo wysiłków lekarzy próbujących zahamować rozprzestrzenianie się ospy lub przynajmniej znaleźć sposób pozwalający pacjentom możliwie łagodnie przeżyć tę chorobę, przełomem okazało się dopiero odkrycie Edwarda Jennera, który w 1796 r. dowiódł, że zaszczepienie ludziom wirusa ospy krowiej uodparnia ich na działanie wirusa ospy prawdziwej. Nowa metoda szybko zyskała uznanie medyków w różnych miejscach kontynentu europejskiego i na całym świecie. Niniejszy artykuł przedstawia postać dr. Leopolda Goepfnera (1766-1824), fizyka powiatowego ze Świebodzina, pioniera wakcynacji zarówno w Prusach, jak i na obecnych terenach Polski, który już w 1801 r. rozpoczął szczepienia swoich pacjentów przeciwko ospie prawdziwej. Jego trud został ukazany w świetle nieustrudzonych zmagania lekarzy w całej Europie, którzy – wyposażeni w nowy rodzaj broni – wypowiedzieli wojnę tak bardzo znieprawdzonej, śmiertelności choroby. Jednocześnie musieli walczyć z przeciwnikami nowej metody immunizacji i z szerzącymi się wśród ludzi przesadami.

Abstract: Smallpox (Lat. *variola vera*) was, for centuries, considered to be the most dangerous and deadly infectious disease, responsible for the death, blindness and disfigurement of a countless number of people. Despite doctors' efforts to stop the spread of smallpox, or at least to find a way for patients to get through the disease as gently as possible, it was not until Edward Jenner's discovery in 1796 that a breakthrough was made, whereby the inoculation of people with the cowpox virus made them immune to the smallpox virus. This new discovery quickly gained recognition among medical practitioners across various parts of the European continent and throughout the world. This paper portrays Dr Leopold Goepfner (1766-1824), district physicist of Schwiebus (pol. *Świebodzin*), who as early as 1801 started vaccinating his patients against smallpox. His labours are shown in the light of the untiring struggle of doctors throughout Europe who, armed with a new type of weapon, declared war against the deadly,

much-loathed disease. Simultaneously, they had to fight against the opponents of the new immunisation method and against the many superstitions rampant among the people.

Słowa kluczowe: Leopold Goepfner, ospa prawdziwa, epidemia, ospa krowia, historia szczepień, biografie lekarzy

Keywords: Leopold Goepfner, smallpox, epidemic, cowpox, history of vaccination, medical biographies

Ciemne czasy, światli ludzie. Lekarze władców Polski z dynastii Wettynów: Augusta II, Augusta III i Fryderyka Augusta III

Dark times, enlightened people. Doctors of the Polish kings from the Wettin dynasty: August II, August III and Frederick August III

Michał Początek

Piła

Streszczenie: Artykuł ma charakter przeglądowy, a zarazem posiada niektóre cechy eseju. Przedstawia kilkunastu lekarzy nadwornych polskich władców epoki saskiej: Fryderyka Augusta I (1670-1733), elektora saskiego w latach 1697-1733 (z przerwą od 1706 do 1709 r.) zasiadającego na tronie Rzeczypospolitej jako August II, Fryderyka Augusta II (1696-1763) panującego w Polsce w okresie 1733-1763 jako August III oraz księcia elektora Fryderyka Augusta III (1750-1827), który z woli Napoleona został królem Saksonii, a w latach 1807-1815 sprawującym władzę w Księstwie Warszawskim. Sześćdziesiąt lat panowania Wettynów w XVIII wieku uważane jest za ciemną kartę polskich dziejów i przyczynę utraty suwerenności poprzez rozbiory. Z drugiej strony, w tym czasie rozwijała się kultura, powstawały arcydzieła sztuki baroku. Celem artykułu jest wykazanie wysokiego poziomu biegłości zawodowej i wiedzy medycznej lekarzy królewskich.

Abstract: The review article has also some traits of essay. It presents court doctors of the Polish sovereigns who were members of the House of Wettins: Frederick Augustus I, the Saxon elector in 1697-1733 (with a break from 1706 to 1709) sitting on the Polish throne as Augustus II, Frederick Augustus II reigning in Poland in 1733-1763 as August III and elector Frederick Augustus III, who became the king of Saxony and in 1807-1815 the prince of the Duchy of Warsaw. The sixty years of the reign of members of the House of Wettins are considered to be the dark period of Polish history and the cause of the loss of independence through partitions by Prussia, Russia and Austro-Hungary. However, at that time, culture was developing and masterpieces of baroque art were created. The aim of the article is to demonstrate the high level of professional proficiency and medical knowledge of royal doctors.

Słowa kluczowe: władcy Polski, dynastia Wettynów, lekarze królewscy

Keywords: sovereigns of Poland, House of Wettins, royal physicians

„Portret profesora Gilewskiego” Jana Matejki. Relacje wybitnych indywidualności sztuki i nauki XIX stulecia

“Portrait of Prof. Gilewski” by Jan Matejko.
Relations of outstanding individuals in art and science
of the 19th century

Andrzej Kierzek, Jacek Kotuła

Wrocław – Zielona Góra

Streszczenie: W historii polskiego rynku aukcyjnego najdroższym obrazem sprzedanym na aukcji jest „Portret Profesora Karola Gilewskiego” Jana Matejki (1838-1893). Artykuł pokrótce przedstawia dokonania Karola Gilewskiego (1832-1871), profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, lekarza wszechstronnie wykształconego, który jak większość ówczesnych chirurgów i internistów zajmował się także chorobami uszu, nosa, gardła i krtani. Jego pionierska praca na temat rozszczepienia krtani w leczeniu polipów krtani zajmuje w historii polskiej medycyny miejsce wyjątkowe. Ponadto zanalizowano stan zdrowia Jana Matejki, wybitnego polskiego malarza, i zaakcentowano rolę Karola Gilewskiego w procesie leczenia tego artysty.

Abstract: In the history of the Polish auction market, the most expensive painting sold at auction is “Portrait of Professor Karol Gilewski” by Jan Matejko (1838-1893). The article briefly presents the achievements of Karol Gilewski (1832-1871), a professor at the Jagiellonian University, a comprehensively educated physician who, like most surgeons and internists of the time, also dealt with diseases of the ears, nose, throat and larynx. His pioneering work on laryngeal cleft in the treatment of laryngeal polyps occupies an exceptional place in the history of Polish medicine. In addition, the health condition of Jan Matejko, an outstanding Polish painter, was analyzed, and the role of Karol Gilewski in the process of treating this artist was emphasized.

Słowa kluczowe: historia polskiej otorynolaryngologii, historia sztuki a medycyna, historia polskiego malarstwa

Key words: history of Polish otorhinolaryngology, art history and medicine, history of Polish painting

Konflikt etyczny lekarzy Oddziału II. Sztabu Głównego Wojska Polskiego w okresie dwudziestolecia międzywojennego na przykładzie losów mjr. dr. Ludwika Krzewińskiego (1898-1971)

The ethical conflict of the physicians of the Second Department of the General Staff of the Polish Army in the interwar period on the example of the fate of Maj. Ludwik Krzewiński, MD (1898-1971)

Krzysztof Kopociński

ORCID 0000-0002-4920-697X

Zbigniew Kopociński

ORCID 0000-0002-0973-3265

Żary

Streszczenie: W artykule przedstawiono sylwetkę mjr. dr. Ludwika Krzewińskiego (1898-1971), lekarza, oficera Wojska Polskiego, ze względu na swoją służbę w Oddziale II. Sztabu Głównego (wywiad i kontrwywiad) jednej z najbardziej kontrowersyjnych postaci polskiej wojskowej służby zdrowia okresu dwudziestolecia międzywojennego. Był on absolwentem Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie z 1927 r., uczestnikiem odsieczy Lwowa w czasie walk z Ukraińcami w latach 1918/1919. Zawodowo specjalizował się w toksykologii, chorobach wewnętrznych i ratownictwie gazowym, autor kilku publikacji naukowych. W latach 1931-1933 był wykładowcą w Centrum Wyszkożenia Sanitarnego w Warszawie. Następnie służył w Oddziale II. Sztabu Głównego, gdzie kierował Referatem Lekarsko-Badawczym. Był wynalazcą tzw. „zastrzyków Krzewińskiego”, których celem było łamanie oporu osób przesłuchiowanych przez polskie służby specjalne, zajmował się także produkcją środków toksycznych do stosowania w dywersji i sabotażu. Jego działalność na tym polu, w szczególności udział w wymuszaniu środkami farmakologicznymi zeznań, stała w jaskrawej sprzeczności z zasadami etycznymi, którymi winni kierować się lekarze w swoim codziennym życiu.

Abstract: The article presents the profile of maj. Ludwik Krzewiński, MD (1898-1971), a physician and officer of the Polish Army, due to his service in the Second Department of the

Polish General Staff (intelligence and counterintelligence) one of the most controversial figures of the Polish military health service in the interwar period. He was a graduate of the Faculty of Medicine at the Jan Kazimierz University in Lwów in 1927, a participant in the relief of Lwów during the battles with the Ukrainians in the years 1918/1919. Professionally he specialized in toxicology, internal diseases and gas rescue, author of several scientific publications. In the years 1931-1933 he was a lecturer at the Sanitary Training Center in Warsaw. Then he served in the Second Department of the General Staff, where he was the head of the Medical and Research Division. He was the inventor of the so-called "Krzewiński's injections", the purpose of which was to break the resistance of people interrogated by the Polish secret services, he was also involved in the production of toxic agents for use in diversion and sabotage. His activities in this field, in particular, participation in interrogations with the use of pharmacological agents for the purpose of forcing testimony, stood in direct contradiction to the ethical principles which doctors should follow in their daily lives.

Słowa kluczowe: Krzewiński, lekarz wojskowy, Oddział II. Sztabu Głównego, Samodzielny Referat Techniczny, konflikt etyczny

Keywords: Krzewiński, military physician, Second Department of the General Staff, Independent Technical Section, ethical conflict

Brom w terapii padaczki na łamach „Przeglądu Lekarskiego” w latach 1862-1910

Bromine in the treatment of epilepsy in the journal “Przegląd Lekarski” in 1862-1910

Sandra Fabianowska

ORCID: 0000-0002-9427-3303

Michał K. Owecki

ORCID: 0000-0002-9733-7085

Streszczenie: Celem pracy było prześledzenie i krytyczny przegląd sposobów leczenia związkami bromu padaczki, przedstawionych w „Przeglądzie Lekarskim”, czołowym polskim czasopiśmie medycznym z XIX wieku. Badaniem objęto publikacje z lat 1857-1910, czyli od wprowadzenia związków bromu do farmakoterapii padaczki, do pierwszego wydania „Neurologii Polskiej”, pierwszego polskiego czasopisma poświęconego wyłącznie neurologii. Analizowane prace odzwierciedlają trudności w stosowaniu bromków w tamtym czasie: niespójne wczesne zalecenia dotyczące proponowanego dawkowania bromku oraz poważne skutki uboczne leku. Mimo to brom pozostał w użyciu ze względu na swoją rewolucyjną skuteczność. Co więcej, nowe alternatywne formy i dawkowanie leku wciąż dążyły do zmniejszenia nasilenia jego skutków ubocznych, a nawet do poprawy jego działania przeciwpadaczkowego. W niektórych artykułach omówiono niefarmakologiczne metody poprawy skuteczności leków, w szczególności specjalne diety zaprogramowane dla chorych na padaczkę. Opracowano także bardziej złożone koncepcje leczenia z wykorzystaniem bromu jako składnika politerapii; te zwykle stosowały określony i skomplikowany schemat dawkowania.

Abstract: The purpose of this study was to trace and critically review the means of bromine antiepileptic treatment presented in “Przegląd Lekarski”, a leading Polish medical journal of the XIX century. The research included the publications from the years 1857-1910, that is since the introduction of bromines into pharmacotherapy of epilepsy, till the initial edition of “Neurologia Polska”, the first Polish journal dedicated exclusively to neurology.

The analysed papers reflect the major difficulties of bromide use at that time: inconsistent early recommendations of the proposed bromide dosing and severe side effects of the drug. Still, bromide remained in use due to its revolutionary effectiveness. Moreover, new alternative forms and dosing of the drug were still seeking to reduce the severity of its side effects and to even improve its antiepileptic impact.

Some articles discussed non-pharmacological methods to improve drug efficacy, particularly special diets programmed for epileptics. More complex treatment concepts, with the use of bromine as a component of polytherapy, were also projected; those commonly followed a specific and complicated dosing schedule.

Słowa kluczowe: padaczka, leki przeciwpadaczkowe, brom

Keywords: epilepsy, antiepileptic drugs, bromide

Szlachetne kuglarstwo. Nieszczęsny wizjoner w czasach rewolucji naukowej

The noble jugglery. Unfortunate visionary at the time of scientific revolution

Michał Początek

Piła

Streszczenie: Artykuł przedstawia życie i działalność naukową Alberta Wojciecha Adamkiewicza (1850-1921), neurofizjologa, neuroanatora, neuropatologa i neurologa, niezwykłego i wybitnego uczonego, który żył w okresie burzliwego rozwoju nauk medycznych i przyrodniczych w Europie XIX wieku. Adamkiewicz był beneficjentem, a zarazem ofiarą swoich czasów oraz własnego geniuszu. Jego błyskotliwa kariera akademicka załamała się niespodziewanie i spektakularnie. Znaczący i niewątpliwy wkład Adamkiewicza do dorobku polskiej i europejskiej neurologii został przez historię oceniony dwuznacznie, ze względu na wady charakteru uczonego, złe osobiste decyzje życiowe, a być może po prostu wskutek niedostrzeżonych przez środowisko akademików i lekarzy objawów poważnej choroby.

Abstract: The subject of the article is the colorful biography and scientific activity of Albert Wojciech Adamkiewicz (1850-1921), neurophysiologist, neuroanatomist, neuropathologist and neurologist, an unusual, renown scholar and researcher, who live during the thunderous time of the development of natural history and medical sciences in ninetieth-century Europe. Adamkiewicz was a successful man and also a victim of own genius. His brilliant academic career fell down suddenly and spectacularly. Adamkiewicz's important and undoubted contribution to the Polish and European neurology is seen as ambiguous because of defective personality, blunders in the way of his life and probable symptoms of serious disease, overlooked by his coworkers and fellows physicians.

Słowa kluczowe: Albert Wojciech Adamkiewicz, neurologia, kariera naukowa.

Keywords: Albert Wojciech Adamkiewicz, neurology, scientific career.

Jerzy Jan Pilecki (1908-1981), poznański dermatolog i wenerolog, brat żołnierza wyklętego Witolda Pileckiego

Jerzy Jan Pilecki (1908-1981), a Poznan dermatologist and
venereologist, the brother of the cursed soldier Witold Pilecki

Anita Magowska

ORCID: 0000-0002-6046-3993

Poznań

Streszczenie: Artykuł przedstawia życie i działalność lekarską Jerzego Pileckiego (1908-1981), poznańskiego dermatologa i wenerologa. Na jego losy wpływał fakt, że był bratem rotmistrza Witolda Pileckiego (1901-1948), organizatora Tajnej Armii Polskiej, ruchu oporu w KL Auschwitz, a po zakończeniu II wojny światowej antykomunistycznego podziemia, którego powiązane z Moskwą władze Polski skazały na karę śmierci. Jerzy Pilecki rozpoczął studia lekarskie w Wilnie, gdzie odbył przeszkolenie wojskowe, a ukończył w Poznaniu. Podczas II wojny światowej służył w 77. pułku piechoty AK Okręgu Nowogródzkiego. W czasie haniebnego procesu wytoczonego bratu przez władze komunistyczne ukrywał się. Po studiach pracował w Klinice Dermatologicznej Akademii Medycznej w Poznaniu, następnie w poradniach chorób skórnych i wenerycznych okresowo powiązanych ze szpitalem przy ul. Lutyckiej w tym mieście. Był cenionym dermatologiem i wenerologiem.

Abstract: The article presents the life and medical activity of Jerzy Pilecki (1908-1981), a Poznan dermatologist and venereologist. He was the brother of Captain Witold Pilecki (1901-1948), the cursed soldier, one of the most representative figures of the post-war anti-communist underground in Poland. Jerzy began his medical studies in Vilnius (in the interwar period in Poland, today in Lithuania) and completed in Poznan. During World War II, he served in the 77th Infantry Regiment of the Home Army in the Nowogródek District. During the disgraceful political trial against his brother, Jerzy was in hiding. After graduation, he worked at the Dermatology Clinic of the Medical University in Poznan, then in the clinics of skin and venereal diseases in the same town. He was a respected dermatologist and venereologist.

Słowa kluczowe: historia dermatologii, historia wenerologii, podziemie antykomunistyczne, Jerzy Pilecki, Witold Pilecki

Keywords: history of dermatology, history of venereology, anti-communist underground, Jerzy Pilecki, Witold Pilecki

Czterdziestolecie śmierci doktora Tadeusza Kamzy
– poznańskiego urologa.
Przyczynek do zbiorowego portretu lekarzy
w PRL

The fortieth anniversary of the death of Dr. Tadeusz Kamza
– a urologist from Poznan. Contribution to the collective
portrait of doctors in the People's Republic of Poland

Halina Bogusz

Poznań

Streszczenie: Artykuł ma charakter osobistych wspomnień autorki o jej ojcu, doktorze Tadeuszu Kamzie (1921-1982), poznańskim urologu.

Abstract: The article is the author's personal memories of her father, doctor Tadeusz Kamza (1921-1982), a Poznan urologist.

Słowa kluczowe: Tadeusz Kamza, historia urologii

Keywords: Tadeusz Kamza, history of urology

Moje spojrzenie na 100-letnią historię poznańskiej uniwersyteckiej Katedry i Kliniki Otolaryngologicznej

My look at the 100-year history of the University Otolaryngologic Clinic in Poznan

Andrzej Obrębowski

Poznań

Streszczenie: Autor z perspektywy przeszło 50-letniej pracy w zakresie uniwersyteckiej otolaryngologii dzieli się refleksjami nad 100-letnią historią Kliniki Otolaryngologicznej w Poznaniu. Wspomina kolejnych kierowników Kliniki i niektóre związane z nimi, czasami zabawne zdarzenia. Wskazuje na współczesne osiągnięcia w zakresie badań naukowych, diagnostyki i leczenia operacyjnego. Podkreśla włączenie Kliniki do realizacji programu światowego szkolenia „live surgery”.

Abstract: From the perspective of over 50 years of work, the author shares his reflections on the 100 year history of the Otolaryngological Clinic in Poznań. He mentions of successively heads and some of the sometimes amusing events associated with them. It indicates modern achievements in the fields of scientific research, diagnostics and surgical treatment. It emphasizes the inclusion of the Clinic in the implementation of the “live surgery” global training program.

Słowa kluczowe: 100-lecie Kliniki Otolaryngologicznej w Poznaniu, kierownicy Kliniki Otolaryngologicznej w Poznaniu, nowoczesna laryngologia.

Keywords: centenary of the Otolaryngologic Clinic in Poznan, heads of the Otolaryngologic Clinic in Poznan, modern laryngology